

RAJŽA NA GORIŠKO

Slovensko etnološko društvo je svojo pomladno »rajžo« na lep sobotni dan ob koncu maja posvetilo Primorski, točneje Goriški, kjer so predstavniki društva obiskali nagrajence Murkove listine za leti 2009 in 2010. Organizatorica rajže Zora Pavlin-Slivnik mi je zaupala strokovno vodstvo poti, zato sem želela članom Društva ob obisku nagrajenih društev, Društva za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink Prvačina in Kulturno-turističnega društva Lokovec, predstaviti kraje, ki so na delo obeh društev ter na etnološko delo Goriškega muzeja še posebej navezani. Zato sem predlagala pot od Prvačine prek Gradišča, Renč in Bilj na Banjško planoto oz. Lokovec.

Pot je udeležence rajže – v skupini so bili Zora Slivnik-Pavlin, dr. Janez Bogataj, dr. Naško Križnar, mag. Marko Smole, dr. Katalin Hirnök-Munda, Nadja Valentinčič-Furlan in Luka Furlan, Iztok Ilich, Ika Pečan, mag. Daša Koprivec in Martin Koprivec ter Nebojša Kuzmanović – najprej vodila v Prvačino k Društvu za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink. Društvo je prejelo Murkovo listino za leto 2009 za uspešno delo pri ohranjanju, raziskavi in popisu ter promociji dediščine naših deklet in žena, ki so služile v Aleksandriji, Kairu ter drugod v Egiptu. Predsednica Društva Dejana Baša je predstavila delovanje društva in načrte za prihodnost, Daša Koprivec svoje raziskovalno delo s potomci aleksandrink, Tina Valič pa vas, kjer je v hiši na Placu postavljen mali muzej aleksandrink. Podpredsednica društva Neva Leban nas je vodila po zgodbah, predstavljenih v muzeju, članica Ludvika Gregorič pa nas je pogostila s kulinaricnimi specialitetami po receptih aleksandrink. Sprejem so popestrile članice Društva žena Prvačine, Andrejka in Vesna Humar ter Miranda Humar, z »živim muzejem« mode iz »baula«. Društvo žena Prvačina z dramatisacijo anekdot in skečev iz življenja aleksandrink in s predstavitvijo izvornih oblek iz zapuščine aleksandrink ohranja tudi lokalno narečje in spomin na te žene in dekleta kot posebno nesnovno dediščino aleksandrink. »Bauli« – skrinje, v katerih so aleksandrinke pošiljale in prinašale domov oblačila iz Egipta in jih v njih hranile, pa so ne le materialna dediščina, pač pa tudi svojevrsten simbol časov ekonomske migracije ženske delovne sile z Goriškega v Egipt.

Nato smo popotnike popeljali skozi kraje, ki so jih zaznamovale aleksandrinke, Gradišče, Oševljek, Renče in Bilje, vendar ima vsak kraj še svojo lastno identiteto, ki jo išče bodisi v spominu na znamenite moške goriške literarne in umetnostne zgodovine bodisi v obrtni ali industrijski dediščini. Med prvačkimi vinogradi smo se zapeljali v pobočje Gradišča nad Prvačino, kjer je prav tako vsaka hiša in družina imela v Egiptu vsaj eno, če ne več sorodnic, nekatere so kot varuške – dade in guvernante služile pri kraljevih družinah in na dvoru. V letu 2010 je v spomin na te žene domačin Dragotin Volk, tudi sam aleksandrinec, sin aleksandrinke iz Gradišča, ob svoji hiši in ob poti skozi vas postavil kapelico, ki z verzi Suzane Černe, prav tako domačinke, počasti te žene, ki so z zaslužkom rešile marsikatero goriško in vipavsko hišo in družino. Vendar je Gradišče bolj kot po aleksandrinkah znano po dveh znamenitih možeh, ki sta tu živel. Jožef Tominc,

znani goriški slikar iz prve polovice 19. stoletja, si je tu kupil hišo in posest ter je na Gradišču tudi pokopan. Pesnik Simon Gregorčič je v prvi polovici 20. stoletja kupil Tominčevo hišo in posest ter v Gradišču preživel enaindvajset let in tu dočkal izid prve zbirke *Poezije*. Oba bi zaslužila spominski muzej ali muzejsko zbirko, ki bi slavi vasi dodala vizualno podobo in dodatno kulturno ter turistično ponudbo. Veličasten kulturni dom daje Gradišču vse možnosti za kulturni in turistični razvoj.

Z Gradišča smo se spustili ob na novo urejeni Gregorčičevi pohodni poti mimo Oševljeka v Renče, kjer sta nas sprejeli predsednica Društva za kulturo, turizem in razvoj Renče, Janja Lipušček, in članica društva Stazica Zorn, ki je organizirala in vodila postavitev razstave o aleksandrinkah iz Renč. Strokovno smo ji pomagali v Goriškem muzeju, podobno kot sprva Društvu za ohranjanje kulturne dediščine aleksandrink v Prvačini. V Renčah so se odzvali želji Goriškega muzeja, da bi vsaka vas popisala svoje aleksandrinke in tako smo pod vodstvom gospe Stazice z oblikovalcem Borisom Blažkom iz Goriškega muzeja lahko pripravili kakovostno razstavo v prostorih stare Krajevne skupnosti, ki prav sedaj čaka evropska sredstva za preново in nove vsebine. Predvidevamo, da bo v obnovljeni stavbi tudi razstavni prostor za zbirko o renških zidarjih, ki še danes oblikujejo identiteto vasi in centra občine Renče-Vogrsko.

Blizu Renč je vas Bilje, ki ji poseben krajevni in stavbni poudarek daje značilen dimnik stare frnaže – opekarne. Opuščena tovarniška hala Goriških opekarn s Hoffmanovo pečjo iz 50. in 60. let 20. stoletja s pečjo in z dimnikom je še skoraj edini materialni ostanek nekoč bogate frnažarske tradicije in ohranja spomin na opekarstvo, ki je zaznamovalo te kraje in ljudi. Za idejo, da bi v kraju ohranili staro frnažo kot opekarski muzej, sem v Goriškem muzeju najprej spodbudila študentko etnologije Petro Rojc, ki je z diplomsko nalogo raziskala opekarstvo na Goriškem ter nato ob razstavi pridobila tudi Kulturno in turistično društvo »Zarja« iz Bilj za prizadevanja za ohranitev stavbe in kulturne dediščine opekarstva v Biljah. Ključna oseba omenjenih prizadevanj je Majda Klančič, ki je skupaj s sodrušnicama iz društva, Ivanko Kosta in Jožico Nemeč, sprejela popotnike iz Slovenskega etnološkega društva pred staro frnažo v Biljah in jim razkazala značilno Hoffmanovo peč. Nato smo v gostilni Kogoj nasproti opekarne poskusili frnažarski krožnik – krompir in perutničke, na frnažarski način pečene v pečeh na dolgih račih – nabodalih. Kulinaricna posebnost v gostilni sicer ni bila vsem všeč, vendar sem članom etnološkega društva želela predstaviti tudi ta del frnažarskega spomina, ki bi ob posodobitvi lahko na zanimiv način kulinaricno popestril predstavitev kulturne dediščine opekarstva.

Murkovo listino za leto 2010 je prejelo Kulturno-turistično društvo Lokovec s predsednikom Miroslavom Šuligojem Bremcem. Kulturno-turistično društvo Lokovec si v kraju prizadeva za postavitev ekomuzeja kovaštva, in to po vzoru malih muzejev iz Zahodne Evrope, ki delujejo kot nosilci kulturnega stičišča tako domačinov kot obiskovalcev kraja. Vsebine za prihodnji muzej

* Mag. Inga Miklavčič-Brezigar, mag. soc. kulture, dipl. etnol. in prof. ang., kustodinja, muzejska svetnica, Goriški muzej, 5000 Nova Gorica, Grad Kromberk, Grajska 1, E-naslov: brezigar.inga@gmail.com

Prijazen sprejem pri varuhinjah izročila aleksandrinsk v muzejčku v Prvačini.

Foto: Iztok Ilich, Prvačina, 28. 5. 2011

društvo skrbno zbira, njihove kulturno-etnološke prireditve pa kažejo na bogato etnološko dediščino tega območja. Društvo vodi mali muzej kovaštva s prikazom tradicionalnega načina kovanja, pripravilo pa je tudi stalno razstavo »Od pastirčka do škofa« o delu in življenju rojaka, koprskega škofa msgr. Metoda Piriha. Društvo je predstavnike Slovenskega etnološkega društva povabilo na prireditev »Srečanje oglarjev Slovenije« s prižigom oglarske kope in kulturnim programom. Vseslovensko srečanje oglarjev je Kulturno-turistično društvo Lokovec organiziralo v sodelovanju s Klubom oglarjev Slovenije in z Zavodom za gozdove Tolmin, kopo je prižgal stoletnik Andrej Podgornik iz Voglarjev, med slavnostnimi govorniki pa je kot predstavnik Slovenskega etnološkega društva nastopil tudi dr. Janez Bogataj.

Stoletni oglar Andrej Podgornik, po domače Andrejč Zagraj, je prižgal kopo in povedal še veliko zanimivega.

Foto: Iztok Ilich, Lokovec, 28. 5. 2011

Poudaril je pomen oglarstva kot ene od zelo starih gospodarskih dejavnosti, ki je tudi velika zakladnica znanja o sobivanju človeka z naravo. Predvsem pa je poudaril, da kulturno dediščino ohranjamo zase, za kakovost življenja in lastno identiteto, ki jo kot tako lahko predstavimo obiskovalcem. Marko Smole pa je pred malim muzejem kovaštva v Lokovcu govoril o ljubiteljski izkušnji, ki v sodelovanju s stroko opravlja pomemben delež ohranjanja in promocije kulturne dediščine na vseh ravneh ljudske kulture.

Dan se je končal v sproščenem druženju ob prireditvi v Lokovcu in vrnitvi čez gozdove Banjske in Trnovske planote. Kot poseben poklon dnevu pa je čez nekaj dni v *Slovenskih novicah* izšel članek Iztoka Iliche o srečanju oglarjev v Lokovcu.

STROKOVNA EKSKURZIJA IN OGLED MUZEJEV V VESTFALIJI

V prvih dneh meseca junija 2011 sem se udeležila petdnevne strokovne ekskurzije v mesta v Vestfaliji na območju porečja reke Rehn, kjer je zgoden razvoj industrije, zlasti rudarstva in železarstva, zaznamoval način življenja tamkajšnjih prebivalcev in pritegnil številne ljudi iz bližnjih in bolj oddaljenih dežel, med njimi tudi iz Slovenije. Nudil jim je delo v tovarnah in s tem priložnost zaslужka, eksistence in »novega življenja«. Ogled muzejev, galerij, katedral in mestnih središč so soorganizirala slovenska stanovska društva: Slovensko etnološko društvo, Slovensko muzejsko društvo, Slovensko konservatorsko društvo in Slovensko umetnostnozgodovinsko društvo.

Skrbno načrtovana strokovna ekskurzija z izbranimi točkami ogleda v mestih Köln, Essen, Dortmund in Paderborn ter Würzburg je omogočila spoznavanje aktualnih vsebin s področja varovanja in predstavitve kulturne dediščine. Zanimiva izbira med

pestro ponudbo številnih muzejev, galerij, katedral, parkov, itd. je navdušila slehernega člana te strokovne odprave. V Kölnu smo obiskali mestno katedralo, Wallraf-Richarz-Museum, Römisches-Germanisches Museum in Museum of Chocolate.

Veličastno katedralo, katere začetki gradnje segajo v prvo polovico 13. stoletja, so gradili več sto let in jo končali šele v 19. stoletju. Arhitektura romanskega sloga z bogato notranjostjo privablja številne obiskovalce, ki si lahko za tri evre izberejo dodatno doživetje: vzpon po 533 ozkih polzevo zavutih stopnicah na vrh zvonika, v katerem je pet velikih zvonov. Z višine sto metrov pa je izjemen pogled na milijonsko mesto Köln.

Wallraf-Richarz muzej obiskovalce nagovarja s srednjeveškimi in tudi z novodobnimi slikarskimi umetninami. V Rimsko-germanskem muzeju pa so številne arheološke najdbe – steklo, nakit, kovinski in kamniti predmeti razstavljene v treh nadstropjih.

* Dr. Karla Oder, univ. dipl. etnol. in prof. zgod., muzejska svetovalka, Koroški pokrajinski muzej, 2380 Slovenj Gradec, Glavni trg 24, E-naslov: karla.oder@guest.arnes.si